

ERDÉLYI MUZEUM

AZ ERD. MUZEUM EGYLET IGAZG. VÁLASZTMÁNYA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

FINÁLY HENRIK,

M. K. EGYET. TANÁR, A MUZ. EGYL. TITKÁRA, A M. TUD. AKAD. L. T.

Megjelen havonként. Május 1. Ára évenként 1 frt. 15 kr.

Tartalom: Könyvészeti adatok a classica philologia történetéhez hazánkban. II. Szamosi János. — Toldalék ehhez. Bartal Antal. — Az erd. muzeum-egylet 1874 márcz. 12. tartott közgyűlésén a muzeumi gyűjtemények állapotáról tett jelentések, I. az állattani gyűjteményről, II. a növénytani gyűjteményről, III. Ásványtani osztály. IV. Régiség és éremtár. — „Történeti Lapok”, ismertetés. — Muzeumi gyűjtemények gyarapodása Márcziusban.

Könyvészeti adatok a classica philologia történetéhez hazánkban.

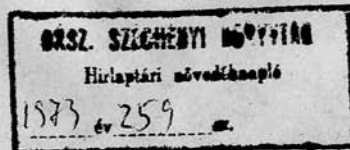
II.

Első közleményemhez a sajtóhibák kijávitásán kívül *) a következő pótlékokat adhatom: a) Szabó Károly tudós bibliográfunk szivességéből: 1) Szikszai Fabricius Vazul Nomenclaturája Bártfán 1630. 12. r. megjelent kiadásának egyetlen példányát, ő 1873-ban N.-Szebenből kapta. 2) Nomenclatura seu Dictionarium Latino-Germanicum, ex variis probatisque Autoribus collecta. Nunc denuo adjectum idioma Hungaricum, in usum discentium. Excusum Cibinii. 1629. 8. r. b) Ponori Thewrewk Emil szivességéből: Lexicon Joannis Marmelii, seu latina rerum vocabula, in suas digesta classes, cum germanica et hungarica interpretatione etc. Craeoviae 1533. 12-rét, 207 lap, gót betűkkel. Ismertette a „Tanodai lapok” 1864. (febr. 4.) 50. lapján.

Mythologia. Régisegtan.

A mythologiai művek sorát nálunk tudtommal Gautruche Péter Historia poeticája és Pomey Ferencz Antalnak Pantheon mythicum-a nyitják meg. Mindketten francia jezsuiták voltak s rövid kézikönyveik csaknem egész Európában s így nálunk is száz éven túl meglehetősen elterjedett és kedvelt segédeszközei voltak a classikai tanulmányoknak. Gautruche (Historia poetica ad faciliorem poetarum et veterum auctorum intelligentiam. Gallice conscripta. Post septimam editionem Latine reddita etc.) művének részéről következő hazai kiadásait ismerem: 1728 N.-Szombat, 1742 Kassa, és 1766 Kőszvár. Pomey Pantheon mythicumának is okvetetlenül

*) A 28. l. alulról 3. sorb. olv. „elégedtem meg.” — 30. l. felül. 6. sorb. olv. „iskolai használatban.” — 22. sorb. Velence után kimaradt: 1595. — 31. lap. felül. 14. sorb. olv. „Erdőbényei.” — 33. lap. 13. sorb. olv. „Kézy.”

kell hazai kiadásának lenni, én azonban egyet sem láttam. (V. ö. Ratio educationis. I. §. CLIX. Vindob. 1777., mely ezeknek további használatát mind addig megengedi, míg Holle Mythológiája az egyetemi nyomdában meg nem jelenik).

Az 1747-ben Budán „in usum Scholae Körösiensis“ megjelent „Liber poeticus brevi tenuique stilo etc.“ harmadik könyvében „Conspectum Deorum fictorum“-ot is tartalmaz rövid, száraz vázlatban.

Az első magyar nyelvű mythologia tudtommal 1766-ban jelent meg a hely megnevezése nélkül (Kolozsvár?) Kolumbán Jánostól ily cím alatt: „A régi Pogányoknak az ő Istenekről és Isteni tiszteletekről való Historia. Kolumbán Benkő szerint (Transsilv. II. 483.) „quorundam Comitatum Adessor volt és Kraszna megyében Vársolczon lakott.

1778-ban Budán, az egyetemi nyomdában megjelent Holle (Fülöp József) Mythológiájának latin fordítása, melyet Horányi Elek piarista készített a kormány megbízásából. Nem igen kedvező bírálata olvasható a „Merkur von Ungarn“ 1786 folyamának 855–865 lapjain. Még egy kiadását ismerem Budán 1806-ból.

Kis Jánosnak 1805-ben Pozsonyban 44 rézre metszett képpel megjelent „Görög és római Mythológiá“-ja minden tekintetben nagy haladást mutat s bátran állíthatom, hogy jelenleg nem bírnak olyan mythologiai kézikönyvvel (Stoll fordítását nem számíthatom ide, mert fordítás), mely úgy a tudomány színvonalán állana, mint akkor Kisé állott volt.

1844-ben Pesten megjelent Császár Ferencz Görög római mythologiai Zsebszótára, mely annak idejében méltán közkedvességben volt.

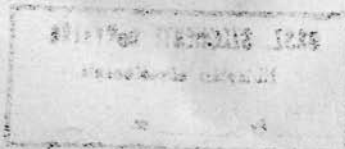
1845-ben jelent meg Kolozsvárt az év megjelölése nélkül Lamé Fleury Mythológiája, növendék ifjaknak, Nagy Pétertől fordítva, (15 kómetszettel), melynek, mint értesültem, új kiadása készül.

Ugyancsak 1845-ben adta ki Pesten Peregriny Elek is Mythologia-ját a két nembeli ifjuság használatára 10 köre metszett táblával, melynek 1870ben megjelent második bővített kiadását bíráltam az országos középtanodai tanáregylet „Közlöny“-ének V. (1872.) folyamában az 568–578 lapokon.

1864-ben ugyancsak Pesten jelent meg Báttaszéki Lajostól „Hitregetan. Az aegyptomiak, phoenicziek, perzsák, rómaiak és görögök hitregeje. Iskolai és magánhasználatra“ 20 fametszvénynyel.

1864-ben jelent meg Pesten Stoll H. Vilmos jeles mythologiai kézikönyvének fordítása L. S.-től 32 ábrával („A görög-római hitregetan (Mythologia) kézikönyve. Gymnasiumok számára“), mely ma kétség kívül egyedül használható magyar mythologia.

Midőn 1867-ben a tantervi csodaszülöttektől szabadulni nem tudó szegény hazánkat azon kellemes meglepetésben részesítették, hogy

az V. gymnasiumi osztályban a mythológiának latin nyelven való tanítását rendelték el: akkor megjelent Egerben egy 16 lapból álló füzet „Mythologiae veterum Romanorum epitome. In usum V. classis gymnasiorum.“ A címlapon szokás szerint 1868 áll. E névtelen füzet (szerzője állítólag Szvorényi József főgymn. igazgató) bíráló ismertetése megjelent B. K.-tól (Babics Kálmán) a budapesti tanár-egylet Közlönye (867) VI. füzetének 36. 37. lapjain.

A régiség-tani művek sorát rosz omenként két, állítólag jeles mű nyitja meg, melyek azonban kéziratban maradvá, az irodalomra nézve — talán nagy kárára is — elvesztek. Az első Ajtai Abó d Mihály görög régiség-tana a 18. század közepéből, melyről Bod Péter Athenásának 3. lapján ezt olvassuk: „de nevezetesen megdolgozta a' görög Régiségeket: mely irás, ha világ eleibe menne; úgy lehet itélni, hogy lenne egy plenum et perfectum Antiquitatum Graecarum Systema, a' melyhez hasonló nem forgott a' Tudósok kezekben.“ A másik Csepregi Ferencz műve, mely a marosvásárhelyi Teleki-könyvtárban őriztetik (Catalog. Biblioth. Sam. Teleki II, 317 lap): „Antiquitatum Graecarum praecipue Atticarum descriptio.“ Csepregi kolozsvári ref. tanár volt s meghalt 1758-ban (Bod Athenas 311 lap).

A nyomtatásban megjelent görög régiség-tanok sorát tudtommal Benkő Ferencz nagy-enyedi tanár nyitja meg „Görög régiségek“ című művével, mely az általa kiadott „Parnassusi Időtöltés“-nek 1793-ban N.-Szebenben megjelent első darabját képezi. Az 1794-ben megjelent második darab a „Római régiségek“-et tartalmazza.

1808-ban Pesten jelent meg Stipsics Alajos Manótól: „Archaeologiae rituum Graecorum Enchiridion. Praemittitur Mythologiae graecae et romanae adumbratio.“

1809-ben Pozsonyban a fáradhatatlan Kis János adta ki Eschenburg után „A régi Görögök erkölceinek és szokásainak, vagy vallásbeli, polgári, hadi és házi rendtartásainak leírását.“

1814-ben jelent meg Budán névtelenül a kormány megbízásából „Compendium Antiquitatum Graecarum. Ad usum primae Humanitatis scholae in regniis per Hungariam adnexasque provincias gymnasiiis.“ Szerzője a tudós Schönwisner István apát. Még ösmere kiadásait 1818 és 1824-ből.

Fojtényi Fer. János „Görög régiség-tan“-a 1852-ben látott napvilágot Győrött.

1862-ben Kolozsvárt jelent meg Garda József-től „Görög régiség-tan“, mely a függelékben (90 - 100 lap) mythológiát is tartalmaz.

Végre 1871-ben jelent meg Pesten Pór Antaltól „Hellas földirata és hellen államrégiségek“, melyet az akadémia pályadíjjal

koszoruzott, s mely tanulmányon alapuló mű jelenleg kétség kívül legjobb görög régiségtanunk.

A római régiségtanok sorát Nieupoortnak egész Európában méltán közkedvességű kézikönyve nyitja meg, melynek következő hazai kiadásait tudom: Budán 1748. 1774. 1784. 1793. 1799. N.-Szombatban 1765. és Kolosvárt 1782. Ismertette Molnár János Magyar Könyv-ház IV szakaszának 77—146 lapjain.

Ezt követte Cellarius Kristóf „Breviarium antiquitatum Romanorum“-a, melynek kalocsai kiadását láttam 1775-ből. Sirach C. B. „Antiquitatum Romanarum brevis descriptio“-jának csak „editio tertiá“-ját ismerem 1802-ből Kassáról; az előbbieket hol és mikor jelentek meg, nem tudom kikutatni. Stipsics „Archaeologiae rituum et morum veteris Romae adumbratio“-ját csak Schönwisner előszavából a római régiségekhez ismerem, ő azonban sem helyet sem időt nem nevez meg. Schoenwisner apátnak „Compendium Antiquitatum Romanarum. Ad usum II. Human. scholae etc.“ már saját neve alatt jelent meg Budán 1821 és 1825-ben.

1836-ban jelent meg Pesten Irmesi Homonnai Imre „Római régiségek“ című műve, mely annak idejében meglehetősen kézikönyv volt. — Hindi Mihálynak 1849-ben Pesten megjelent „Római régiségtan“-a csak egyszerű fordítása a Bécsben az iskolakönyvek kiadó intézetében megjelent német tankönyvnek. — Belák József „Római régiségtan“-a két kiadást ért, v. m. Pesten 1851. és 1856. s hogy azt elérhette, szomorú bizonyítványa annak, hogy irodalmunkban jelenleg felette nélkülözünk egy jóra való kézikönyvet.

A mythologiai és régiségügyi értekezéseket más alkalommal sorolom fel.

Szamosi János.

Toldalék.

Az „Erdélyi muzeum“ folyó év 2. sz. 28-ik lapján megjelent Szamosi Jánostól az I. közlemény „Latia és görög szótáriródlmunk“ cím alatt.

Minthogy az ilyen közlemények csak akkor bírnak belbecsesel, ha minél pontosabbak és kimerítőbbek: nem fogja, úgy hiszem, a szerző úr rossz néven venni, ha ezen adatok kiegészítéséhez járulok.

Mindenek előtt a szótárakra vonatkozó értekezésekhez csatolandó: 1) Tertiria Mihályé, kinek a magyarországi szótárakról bár rövid ismertetése a „Zeitschrift für und von Ungern 1803. IV, 246. lapján „Einige Beiträge zur Literaturgeschichte Ungerns“ cím alatt megjelent. 2) Molnár Jánosé, ki „Magyar könyv-ház“-ában 1802 XVIII. szak. 15. l. Calepinus Ambrusól terjedelmesen értekezik és autopsia után állítja, hogy csak is a tizenegy nyelvű szótárban, mely Baselben 1598-ban megjelent, megvannak